

A határvidéki nyelvi tájkép komplex vizsgálata

A burgenlandi Fertő-vidék soknemzetiségének kutatásán keresztül

Absztrakt A kutatás célja bemutatni egy földrajzi terület lehetséges komplex vizsgálati módszerét. A módszer bemutatásának esettanulmánya a Fertő-tó Ausztriához tartozó vidékének nemzetiségi sokszínűségét kívánta elemezni. A területen azonosítható nyelvhasználaton keresztül a vizsgálat figyelmet fordított a különböző csoportok szerepére a területhez köthető örökségkezelésben, emlékezetkultúrában és a terület reprezentációjában, illetve márkaépítésében is. Emellett a kutatás számításba vette a külső tényezők hatását,¹ valamint a kutatás tárgyának folyamat jellegét, és történetiségének következményeit.² Ezért került a kutatási projekt időzítése a tartomány centenáriuma után mintegy félévvel, a terület turisztikailag legfrekvenciáltabb nyári hónapjaira (május – augusztus), hogy ezek az időszakos, illetve új hatások is megfigyelhetők legyenek a nyelvi tájkép feltérképezésekor. A kutatás eredményeként megfogalmazásra kerültek a módszer lehetséges tudományos, illetve gyakorlati használhatóságai.

Bevezetés

Jelen kutatás a Fertő-tó vidékének ausztriai oldalát, mint nyelvi tájképet kívánta megvizsgálni interdiszciplináris eszközökkel, azaz a nyelvi tájkép mellett az örökségtudomány, az emlékezet kutatás és a reprezentáció vizsgálat elméleti és módszertani eszközrendszerét felhasználva, illetve a place branding komplex fogalmával az azonosított jellemzők hasznosítását javasolva. A vizsgálat célul tűzte ki, hogy feltérképezze a Fertő-vidék burgenlandi településein megjelenik-e és ha igen, milyen formában a területre történetileg jellemző soknemzetisége, és ennek sokoldalú alkalmazása szerepet játszhat-e a területről alkotott márkaépítésben a 21. században (is). A Fertő-vidék számos értelmezéssel és lehatárolással bíró terület a határ mindkét oldalán.

A jelen kutatás az UNESCO Világörökségi Bizottság által 2001-ben kultúrtájként definiált világörökségi terület fő és védelmi zónájába tartozó osztrák településeket, illetve azokat összekötő utakat vizsgálta meg. Hiszen az UNESCO Világörökségi Bizottság

---

¹ Például a turisztika szerepének növekedése vagy a 2021-es centenáriumi év ünnepségek után is megmaradt változások, melyekre vonatkozó kutatási kérdések voltak: mennyiben változik a nyelvi tájkép a turisztikailag kiemelt (nyári) hónapokban, illetve megjelenik-e a soknemzetiség, mint a tartomány kiemelt karaktere a centenáriumi évet követően is.

² A kutatás történetisége vizsgálja azt ahogyan egy sokszor kiemelt sajátosság (a soknemzetiség és a határmentiség) fennmarad, illetve módosul a körülmények (mint például az asszimiláció vagy globalizáció) hatására.

meghatározása szerint a lehatárolt terület „különböző kultúrák találkozási pontjának” értelmezhető, és ez a sokszínűség a terület egyik kiemelkedő egyetemes értéke is, melyet védeni és fenntartani szükséges.³ Ennek megfelelően alapos helyszíni kutatás az alábbi településekre koncentrált: Mörbisch, St. Margaretten, Rust, Oggau, Oslip, Donnerskirchen, Purbach Breitenbrunn, Winden am See, Jols, Neusiedl am See, Welden am See, Podersdorf am See, Ilmitz és Apelton. A kutatási projekt helyszíni vizsgálata a turisztikailag legintenzívebb, nyári hónapokban (május – augusztus), valamint a Burgenland100 ünnepi év után mintegy félévvel került időzítésre, hogy az újszerű és időszakos hatások is azonosíthatók legyenek a nyelvi tájkép feltérképezésekor.

A soknemzetiség számos kutató szerint a közép-európai karakterológia része (Milobedzki 1993, 29-45), melyet a vizsgált területtel kapcsolatban kiemelt értéként nevezett meg az UNESCO Világörökségi Bizottsága is.⁴ A Fertő-vidék magyarországi kutatásakor ez a fajta soknemzetiség köztéri reprezentációja, valamint a területtel kapcsolatos nyomtatott turisztikai publikációkban kevésbé jelentős.⁵ Burgenland nyelvi sokszínűsége még a 20. század elején is jelen volt, hiszen a német ajkú lakosság alkotta csupán kicsit több, mint 70%-t a tartományban élőknek. Mindez 90% fölé emelkedett az 1980-as évek elejére (Baumgarten 1995; Bottlik 2001; Perschy – Hess 2011), mégis lokális szinten és a kulturális sokszínűség előtérbe kerülésével a lélekszámtól függetlenül is általánossá vált Burgenlandról és ezen belül, különösen a Fertő-vidékről a kulturális sokszínűség, mint meghatározó karakter. Mindez indokolja a kutatás interdiszciplináris megközelítését, melyben a soknemzetiségi jellemzők kulturális és gazdasági adaptálhatóságát, és így jövőbeni fenntarthatóságát is vizsgálja.

Korábbi kutatások

A Fertő-tó vidéke történeti okokból sokáig háttérbe szorult a hidegháború idején közigazgatásilag, gazdaságilag, de a tudományterületek képviselői számára is. Ez bár már az 1980-as években elkezdett módosulni, az igazi változást a vasfüggöny megszűnése, az egyes nemzetközi természet- és kultúrvédelmi szervezetekhez (mint például a RAMSAR vagy a MAB) történő csatlakozás, és nem utolsósorban a 2001-ben megvalósult UNESCO világörökségi cím elnyerése hozott. Azóta minden szempontból közismert és fejlődő határon átnyúló területté vált. Mégis fontos kiemelni, hogy a terület határmentisége, mely talán még

---

³ Az értékelési dokumentumok elérhetők a szervezet honlapján: <https://whc.unesco.org/en/list/772/documents/> (2022.12.21.)

⁴ Uo.

⁵ A kutatás a pályázó doktori disszertációjához kapcsolódó kutatáskor valósult meg.

erősebb impulzust jelentett és jelent ma is a nyelvi tájkép formálódásában, mint a globalizáció, elhanyagolhatatlan sajátossága a területnek.

A terület mára kialakult közismertsége és sajátosságai miatt is számos kutatás tárgya lett. A teljesség igénye nélkül megkülönböztethetünk a szikes tóval, mint természeti jelenséggel, annak gazdag állat- és növényvilágával, természeti környezetének alakító erejével foglalkozó publikációkat (Kárpáti 1982, 111-203; Márkus – Dinka – Kirány 1999; Felföldy – Somogy – Márialigeti – Vörös 2011, 42-46). Ezek közül is kiemelkednek a természeti változásokra, valamint az ember és természet kapcsolatára vonatkozó publikációk (Halupa 1985, 235-247; Dinka – Schöll – Kiss – Ágoston-Szabó – Berczik 2009, 129-136), melyek már a helyi gazdaság kérdéseit is tárgyalták (Győri – Jankó 2009, 226-249), valamint a helyszín természeti kincseinek határmenti helyzetben megjelenő reprezentációját elemezték történeti kutatások segítségével (Jankó 2021). A természeti kincsek mellett az épített környezet egyes példáira, valamint különösen a XXI. század kezdetén már ezeknek az építményeknek a települési, illetve regionális szerepére is hangsúlyt fordítottak a kutatók (Askerz 1973, 149-168; Bak 1975, 184-187; Ágostházi 1999, 2015-222). Ehhez kapcsolódóan találunk a vizsgált terület régészeti (Tóth 1971, Harlov-Csortán 2022) és néprajzi kutatásairól (Szentmihályi 1974, 213-231) is kiemelkedő tanulmányokat. Mindezek mellett az itt élő népcsoportokat tárgyaló (Éger 1991) és településtörténeteket (Bertha 2006) tartalmazó kutatások is megvalósultak már.

A számos határkutatási elmélet, mely a hidegháborús határhelyzeteket vizsgálja vagy az ott azonosítható elidegenedés, egymásmellettség, illetve az integrálódás folyamatait elemzi (Chandler 1998, Martinez 1994, 1-15), sok fontos adalékot nyújt a kutatáshoz. A vizsgált terület esetén a határhelyzet kialakulásával új területi egység, Burgenland született, melynek megítéléséről és következményeiről is számos publikáció íródott (Burghardt 1962, Hardi 1999, 159-189, Kalocsai 2019, 13-26, Törő 2022, 195-208). Ugyanígy gazdag szakirodalom dolgozza fel a hidegháborús időszak helyi közösségekre gyakorolt hatását (Mindler-Steiner, 2011). Emellett konkrétan a kutatási terület határmenti nyelvhasználatát feldolgozó írások is jó alapot biztosítottak a jelen kutatáshoz (Holzer – Münz 1994, 184-188, Tyran 2015, Szoták 2019, 447-468). Ezen kutatások mellett szintén interdiszciplináris megközelítéseket alkalmaztak a tájkarakterológiai vizsgálati módszert felhasználó publikációk (Konkoly-Gyuró 2002, 22-23), illetve az UNESCO világörökségi cím elnyerése után a kultúrtáj fogalmon keresztül elemzések⁶ és a terület kulturális és közmegítélését kifejtő írások (Békési 2007, Békési 2009, 188-208).

---

⁶ Mások mellett a folytonossággal és a kiemelkedő egyetemes értékkel kapcsolatos nemzetközi elvárások megvalósulását elemezték az esettanulmány kapcsán is (Sonkoly 2016, 171-172).

A jelen kutatást megalapozó elméleti megközelítések

A nyelvi tájkép kutatása viszonylag fiatal megközelítésnek mondható, és Rodrigue Landry, valamint Richard Bourhis 1997-es munkájához köthető, mely egy adott közös területen megfigyelhető kisebbségi nyelvhasználat sokszínű összehasonlításán alapult (23-49). Kezdetben elsősorban az írott nyelv megjelenését, láthatóságát vizsgálták ezek a kutatások a köztéren. Az ilyen jellegű vizsgálódás fókuszálhat egy konkrét települési egységtől akár regionális szintű területre is (Laihonen 2012, 27-50), és a nyelvhasználatnak mind informatív, mind szimbolikus funkcióját is analizálja. Egy adott nyelv megjelenése vagy annak hiánya jelentést hordoz az adott nyelv és így az azt a nyelvet használó közösség szerepéről a többségi társadalomban és más kisebbségi nyelvekhez képest is. Ennek megfelelően szociolingvisztikai kutatások és nyelvi kisebbségek vizsgálatok is egyaránt alkalmazásra kerültek ez a megközelítés. Mára a nyelvi tájkép kutatás önállósodott a szociolingvisztikán belül, és kibővült szemiotikai megközelítésekkel, így a megjelenés és képi vizsgálat még jobban előtérbe került. Az írott köztéri vizsgálat mellett az elektronikus térben megjelenő nyelvhasználat is ennek a tudományos megközelítésnek a tárgyát képezheti.

A kulturális örökség mára széles körben elterjedt fogalom, melyet egyre gyakrabban és egyre tágabb tartalmi kerettel használunk. A kulturális örökség fogalma nemcsak értékelést foglal magában, de sok szereplő jelenlétét is implicálja, mások mellett az örökösét vagy az öröklést jóvá hagyó személyét, illetve intézményét (Vajda 2016, 21-58). A kifejezés különböző időbeli és lokalizációs regisztereket is mozgósít, hiszen a múlt szimbolikusan a jelenbe kerül, és az öröklött tulajdon kiterjedtséggel és helyszínnel írható le. Az öröklés folyamatában mind az öröklött tulajdon, mind pedig az örökös a kortárs értékrendszerek befolyása alá kerül. Az öröklött elem⁷ megítélése és így az örökös elfogadott viselkedése is változhat.⁸ Mindezek alapján elmondható, hogy az örökség jelenségét, valamint az örökségesedés folyamatát interdiszciplináris módszerekkel szükséges vizsgálni.

Az örökséggé válás gyakran együtt jár a múlt bizonyos fokú újra értelmezésével (Ashley 2014, 39-54), illetve az emlékek változásával, amely akár az adott példa megítélését és az öröklő közösségben kialakuló együttműködések és összefüggéseket is befolyásolhatja (Walsh 1992). Az emlékezés ilyen szintű befolyásoltsága miatt mások mellett Kurt Forster (1999, 1-

---

⁷ Számos kutató tudatosan kerüli az örökség helyszín kifejezést, mert az véleményük szerint túlságosan lehatároló és a tárgyi örökség jelleget emeli ki. Ezt a nézetet követve a kutatás az örökség elem kifejezést használja a tárgyi, szellemi vagy természeti örökség tényezőkkal kapcsolatban.

⁸ Az örököstől elvárt viselkedés lehet az örökség közzététele vagy akár annak megtagadása is.

75) tagadja az objektív múlt lehetőségét, míg David Lowenthal (1985) a múltat az egyéni és közösségi identitás reprezentációjának szerves részeként kezeli. Az identitás és emlékezet közvetlen kapcsolata befolyásolja a kortárs társadalom környezetének kialakítását (Nora 2002), így a múlt emlékei és eseményei a kortárs felhasználás és megítélés nyersanyagai csupán (Ashworth 1991). Az emlékezés, bár társadalmi gyakorlat, folyamatát gyakran befolyásolja az uralkodó hatalom döntése (Anderson 1983), így kutatásakor a múlt és a jelen, az emlékező közösség és a ráható befolyásoló erők vizsgálata egyaránt szükséges (Connerton 1989, Póto 1989).

A reprezentáció kutatás számos forrást felhasználhat, a nyelvi tájkép kapcsán már említett fizikai és elektronikus terekben megjelenő szöveges és képi megjelenítés mellett viselkedések, események, emberi öltözködés, mind-mind lehet a reprezentáció eszköze, és így a vizsgálat tárgya. Valamint ezek együttesének értelmezése is érdekes kutatási eredményekhez vezethet, például a köztéren reprezentáló funkciót elsősorban betöltő köztéri alkotások esetében. A köztéri alkotások helyzetükből adódóan széles közönséghez jutnak el, ezért általában jól értelmezhető szimbólumrendszerrel és standard formákkal dolgoznak (Boros 2001). Ugyanakkor nagyon változatos tárgyúak lehetnek (Wehner 1988, 44-50). Ennek vizsgálatához nagyon fontos a köztéri alkotáshoz kapcsolódó társadalmi gyakorlat elemzése is, mely többféle megközelítést, hangsúlyt világíthat meg. Sőt mi több, amennyiben a társadalmi gyakorlat elmarad, és így a köztéri alkotás jelentősége csökken, az általa kifejezett üzenet is feledésbe merülhet (György 2006, 5-10). Mindez különösen akkor jelentős, amikor a köztéri alkotás csoportidentitást formáló szerepét vesszük figyelembe. Craig Calhoun Anderson 'elképzelt közösség' fogalmát használva kiemeli, hogy egy ilyen jellegű csoport nem személyes ismeretségi alapon szerveződik, hanem kulturális [nyelvi] alapon, mely változó és változtatható, valamint, hogy társadalmi gyakorlattal erősíthető is (Calhoun 1991, 106-108).

A place branding a márkaépítésen belül egy önálló kategóriát alkot, mely legalább három különböző megközelítést foglal magában: a helyszín promócióját, a helyi termék, mint helyszín és termék együttes márkaépítését, valamint a helyszín kezelését, menedzsmentjét (Kavaratzis 2005, 329-342). Az ily módon többféle tudományterületet alkalmazó módszer segítségével a helyi gazdaság, valamint a helyi közösségek érdekképviselete is fejleszthető (Donner 2016), és egyfajta erőviszony befolyásoló tényezővel is bír (Hankinson 2015, 13-31, Lucarelli 2018, 12-21). Hiszen, ha a társadalmi szereplők egy csoportja az adott helyet meghatározott jelekkel, szimbólumokkal kívánja reprezentálni (Hall 1997), akkor ezek a szereplők összefognak, hogy az általuk meghatározott reprezentáció érvényesüljön (Guerrero – Andersen 2011), és így egyfajta erőviszony alakul ki. A place branding meghatározó szereplői

nemcsak annak megalkotói, de a megcélzott közönség is, akiknek jellemzői ugyanolyan alakító hatással bírnak, ha nem is közvetlenül. Így a place branding folyamatát a klasszikus márkaépítés mellett marketing folyamatokkal is szokás leírni (Taecharungroj 2019, 39-70, Helmi - Bridson - Casidy 2020, 620-638). Regionális léptékben alkalmazva korábbi kutatások a vidék hálózatosodó összekapcsolásának elősegítésére (Mann - Plieninger 2017, 809-818, Topole - Pipan - Gašperič - Geršič - Kumer 2021, 107-125); helyi források és lehetőségek aktivizálására (Blichfeldt - Halkier 2014, 1587-1603, Ledinek Lozej 2021, 153-168); a vidék megítélésének kiépítésére, illetve fejlesztésére (Berg - Sevón 2015, 289-304, Rinaldi 2017, 17-48); valamint a helyi termékek és szolgáltatások fejlesztésére (Gyimóthy 2017, 1200-1216, Skowronek - Brzezińska-Wójcik - Stasiak - Tucki 2020, 49-65) alkalmazták a place branding megközelítést. Maga a fogalom az egyes nyelvekben és alkalmazási területen változó kifejezéssel kerül megnevezésre, mely sok esetben félreértésre adhat okot, hiszen mások mellett sem a márka, sem a jel, logó vagy a szimbólum nem elégíti ki a fogalom egészét (Anholt 2010, 1-10). Ennek értelmében egy összetett és interdiszciplináris kutatás szükséges, mely a nyelvhasználat kulturális, gazdasági és társadalmi jelentőségét vizsgálja meg kritikai igényességgel egy megfelelően választott történeti távlatban. Hiszen bár a kutatás maga a jelenlegi helyzetet méri fel és analizálja, a történeti ismeretek nélkül mindez lehetetlen.

A megvalósított kutatás menete

A pályázott kutatási időszak kezdetén a Bécsi Egyetem és a helyi könyvtárak témához kapcsolódó módszertani és korábbi kutatásokat bemutató szakirodalmának áttekintése valósult meg. Ezek a publikációk számos forrásanyag elemző bemutatását tartalmazzák. A nagyobb kontextus megismerésével és a vizuális források elemzésével jól azonosítható az esetleges fentről kezdeményezett állami rendelkezések komplexitása, a különböző közösségek, és területek horizontális együttműködései, valamint a civil kezdeményezések szerepe is. A kitűzött komplex kutatás megvalósításának legfontosabb eleme a terepmunka és a helyszíni megfigyelés volt. Mások mellett a helyi vizsgálat tárgyát képezte a turisztikai szempontból jelentős, valamint kulturális vagy természeti értékkel bíró helyszínek, helyi múzeumok és emlékhelyek felkeresése is, hogy a helyi reprezentáció kiemelkedő pontjainak kutatása megvalósulhasson. Ennek érdekében a szorosan vett vizsgálati területen kívül Eisenstadt, Forchtenstein, Schlaining és Güssing települések, és az itt látható kiállítások és kulturális látványosságok, melyek tárgya a Fertő-tó vidéke (is), a kutatás tárgyát képezték. Emellett a helyhasználat vizsgálata elsősorban a köztéri alkotásokon, mint egyfajta önábrázoláson keresztül, valósult meg. Az emlékművek tárgya, feliratai (például az első világháborús esetek

nevei), állapotuk információt szolgál az egyes közösségek múlt ápolási gyakorlatáról és lehetőségeiről. Ezekkel a vizsgálatokkal a tartomány centenáriumi ünnepeinek esetleges hosszú távú hatása vizsgálható volt.

A köztetek és intézmények nevei, valamint más a közteteken megjelenő szövegek dokumentálása fényképekkel és jegyzetek készítésével történt. A kutatás kiterjedt a hivatalos feliratokra; a hirdető oszlopokon szereplő és a magánvállalkozások felirataira, valamint az egyéni hirdetésekre és feliratokra is, így az állandó és időszakos feliratok, azok elhelyezkedése és vizualitása is feldolgozásra került. Az adott helyszínek felkeresésekor megfigyelőként a helyszínre látogatók gyakorlata, viselkedése, elsősorban nyelvhasználata is a kutatás tárgyát képezte. Az elméleti és a helyszíni kutatások összevetésével egy határmenti nyelvi tájkép összetett - történeti, társadalmi, gazdasági és kulturális - kutatása valósult meg, mely által lehetőség nyílt bizonyos előnyök és hátrányok azonosítására is.

Kutatási eredmények

A jelen kutatás a nyelvi tájkép az örökség- és emlékezetkutatás, valamint a reprezentáció vizsgálat, valamint a helymarketingként is fordított place branding megközelítés elemeit használta fel, hogy feltérképezze a Fertő-vidék burgenlandi településeit. A hangsúly a nyelvi tájképen volt, így az eredmények ebből a nézőpontból kerülnek ismertetésre. A három helyi történeti nyelv mellett (osztrák, horvát, magyar és változatai) szembetűnő hiányként állapítható meg a héber nyelv teljes hiánya. Bár egy-egy kulturális jelzésre a helyi beszélgetések során rámutattak a megkérdezettek, ezek nem nyelvi példák, és még a turisztikai információs táblákon is csak ritkán olvasható ismeret ennek a közösségnek az egykori jelenlétéről. Egy adott nyelv megjelenése vagy annak hiánya jelentést hordoz az adott nyelv és így azt a nyelvet használó közösség szerepéről a többségi társadalomban és más kisebbségi nyelvekhez képest is. Bár egész Burgenlandban csupán két kisebb aktív zsidó közösség létezik, és egyik sem az UNESCO világörökségi területen mégis kulturális és történeti jelentőségük nem vitatható. Sőt az elmúlt évtizedekben megnőtt a helyi zsidó múlt felkutatásának és megjelenítésének igénye. Zsinagógák válnak múzeumokká, és számos kutatás valósul meg, illetve válik elérhetővé a szélesebb olvasóközönség számára, így legalább kulturális szinten indokolt lenne az egykori zsidó közösség megjelenítése a nyelvi tájképben.

Az utcai feliratok közül a kutatás szempontjából egy önálló kategóriának tekinthetők azok az információs táblák, melyek a hely értékeire, jellemzőire hívják fel a figyelmet, elsősorban turisztikai célokat valósítva meg. Hiszen ezek a feliratok azokat az értékeket nevezik meg, melyet a tábla készít(tet)ői fontosnak találnak, és értéknek értelmeznek az adott területen.

Így ezek a táblák reprezentálják a helyszínt, és az ott élők értékeit. A turisztikai célok miatt elsősorban ezeknél a szövegeknél figyelhető meg idegennyelv használata, mely sem nem a helyi többségi, sem nem a kisebbségi nyelvhasználatnak nem része. Az idegennyelv használat a globalizációs hatások mellett kifejezhetik a helyszínre érkező turisták nemzetiségét, illetve azt, hogy a helyiek milyen nemzetiségű vendégeket szólítanak meg.

Számos idegennyelvi példa található nemcsak turisztikai szövegeken a vizsgált területen, például latin templomfelületeken és angol, valamint olasz elsősorban szolgáltatásokról szóló feliratokon. A temetőben cirill betűs, olasz és angol nyelvű katonai sírok is láthatók, állapotuk alapján rendszeresen gondozzák őket. Érdekes terület, és egy újabb kutatás tárgyát képezhetné a helyi temetők hasonló alapú vizsgálata, nemcsak azért, mert számos városban a temetők mára a település közepén helyezkednek el, sokszor szabad bejárással, alacsony kerítéssel, így az ott olvasható feliratok már az utcáról is láthatók, hanem azért is, mert a nyelvhasználatbeli történeti változást lehet azonosítani a névhasználatban és a feliratokban.

A kétnyelvű feliratok számos változata is azonosítható, a többségi és kisebbségi nyelvek minden kombinációs változata mellett (magyar-osztrák, magyar-horvát, illetve horvát-osztrák) az idegennyelvekkel kombinált változatok is nagy számban előfordulnak a vizsgált területen. A kétnyelvű szövegek vizsgálatakor érdemes feltérképezni, hogy a két szöveg milyen mértékbe tükörfordítása egymásnak. Például a turisztikai információs táblák legtöbbike tükörfordításnak azonosítható. Amennyiben tartalmi különbség van a két szövegegység között, akkor a felirat eltérő célcsoportoknak szól, vagy kétnyelvű olvasót feltételez, hiszen a két szövegrész kiegészíti egymást. A vizsgált területen ezutóbbira azonosítottam néhány példát, melyek azt sejtetik, hogy az egyes nyelveket más-más helyzetben használják a beszélők/írók nem is azonosítva a nyelvváltás tényét.

Különösen érdekes kategóriát adnak a kevert nyelvi feliratok, mint például Hanságradweg, Andreas Csárda. Ezeknél az eseteknél a különböző nyelvek egymásmellettségének hosszú múltját, az egyes nyelvi használók mindennapi kommunikációját feltételezhetjük magyarázatként. Természetesen vannak olyan kevert nyelvi példák is, melyek inkább a figyelemfelkeltés vagy marketing fogás miatt születhettek meg, mint például a Spritzeria vagy a Tschelatti. A nyelvek és így közösségek együttélésére mutatnak rá a tartalmi kevert nyelviség példái, mint a Franz Léhár-Gasse vagy a Šopronska cesta. Egy másik lokális nyelvi kapcsolódás a terület ókori nevét, a Pannóniát felhasználható szókapcsolatok, mint a Pannonia Fahrschule, vagy az angol nyelvet is felhasználó Pannonia chic női ruházati bolt elnevezése. Néhány soknyelvű példát is találunk a területen, de ezek általában egyedi

példáknak tekinthetők. Például Forchtensteinban egy Szűz Mária tiszteletére állított modern emlékművön 16 nyelven olvasható a dicsőítő szöveg a világnyelvek mellett etnikai közösségek nyelvhasználatát, és nyelvjárási változatokat is megjelenítve.

A kutatási eredmények és az egyes nyelvek használata mögött nem áll olyan törvényi szabályozás, mint hazánkban, ahol a kisebbségi nyelvhasználat támogatott amennyiben a teljes lakosság 10%-t eléri az adott közösség. Természetesen ez alól is ismerünk kivételeket, ahol a kétnyelvű utcátáblák nem a jelenlegi kisebbségi arányt, sokkal inkább az egykoron jelenlévő kisebbség emlékezetének állít emléket, például Zsámbék esetében (Harlov-Csortán 2020, 35-55). Így a vizsgálati területen az egyes településeken azonosított nagyarányú kétnyelvű példák feltételezhetően nyelvi szigetekhez hasonló jelenségeket mutatnak meg. Például Oslip községben szinte minden kétnyelven jelenik meg az utcátáblák, az intézménynevek és a hirdetőtáblán szereplő információk is horvátul és osztrák nyelven is olvashatók. Hasonlóan tendenciát lehet azonosítani, amikor a turizmus által felkapottabb településeken az angol nyelv használata sokkal intenzívebb.

Szintén jelzésértékűnek értelmezhető az, bár a szorosan vett nyelvi tájkép vizsgálaton túl mutat, hogy mely településeken azonosítható nagyobb arányban például a magyar nyelv az élőbeszédben. Járulékos megfigyelésként került azonosításra, hogy azokban a településekben, melyeket könnyen meg lehet közelíteni Magyarországról (például a fertőrákosi vagy sopronkőhidai határátjárón keresztül), és ahol jelentős a turizmus, nagyobb arányban lehetett hallani magyar nyelvet a szolgáltató egységekben, és több magyar rendszámú autó is állt az utcákon. A gazdasági tényezők tehát a célközönség és a szolgáltatók nyelvhasználatát is befolyásolhatja.

A helyszíni kutatás során keretében valósult meg összehasonlító vizsgálat a schlainingi „központi” centenáriumi kiállítás, és egy magán alapítvány (Batthyány-Strattmann Alapítvány) azonos témájú kiállítása között, mely a németújvári (Güssing) várban látható. Érdekes volt megfigyelni az eltérő köztörténelmi felfogások megvalósulását (interaktivitás versus vizualitás hangsúlyozása), illetve a különböző narratívákat. Schlainingban a sokféleségben egységhez hasonló, alulról építkező közösség képe jelent meg, míg Güssingben az állandó helyi lakosság életét befolyásoló különböző külső, illetve nagyhatalmak történetét emelte ki a kiállítás. Ennek megfelelően az első kiállításban hangsúlyosan jelenítették meg a különböző nyelvi, vallási, foglalkozásbeli különbözőség szerint is csoportosítható közösségeket, míg a második kiállítás egy látszólag egységes helyi lakosságot mutatott be, annak ellenére, hogy az egyes karakterek nevei egyértelműen megjelenítették a különböző helyi nációkat.

Az örökséggé válás hatása a közösségi emlékezetre a helyszíni kutatás során is megjelent (Ashley 2014, 39-54), amely feltehetőleg befolyásolja az öröklő közösségen belüli együttműködéseket és összefüggéseket (Walsh 1992). Erre mutat példát Forchtensteinben 2020 óta látható kiállítás, melynek címe *300 évig gyűjtötték 3 nap alatt elvesztették*, és az Esterházy kincsek Magyarországra kerülésének drámai történetét mutatja be. Ez a kiállítás talán értelmezhető a jelenleg is zajló peres vita keretében, mely az Esterházy Alapítvány és a magyar állam között zajlik az Esterházy kincsekről. A jelen kutatásnak nem célja ezt a történeti eseményt, vagy annak mai vitáját elemezni, de az kétségtelenül befolyásolhatja a jelenlegi magyar és osztrák közösségek viszonyát és egymás megítélését, ha a tartomány egy kiemelkedő kulturális központjában egy határozott (magyar ellenes történeti) narratívával megvalósított kiállítás tekinthető meg.

Eisenstadt kulturális reprezentáció vizsgálata ennél sokkal árnyaltabb képet mutatott, hiszen bár a tartományi archívum a kutatási időszak nagy részében zárva volt, a tartományi múzeum, az eisenstadti Esterházy-kastély és a helyi zsidó múzeum egyaránt olyan kiállításokat, publikációkat és szolgáltatásokat kínált, melyek egyértelműen bemutatták a terület kulturális gazdagságát és a Fertő-tó jelentőségét. Az Esterházy-kastély időszaki kiállítása a tartomány zsidó közösségeiről, és az Esterházykhoz fűződő kapcsolatát mutatta meg, a tartományi múzeumban mások mellett a helyi horvát közösség életét és gasztronómiáját tárgyaló kiadványokat lehetett megvásárolni, míg az Osztrák Zsidó Múzeumban a helyi roma közösségről, illetve a helyi zsidóság eltérő mindennapi nyelvhasználatáról is kaphatott a látogató információkat. Ez alapján elmondható, hogy a kulturális intézmények, ha nem is mindig pozitív előjellel és nyíltan, de megjelenítik a vizsgált terület kulturális sokféleségét.

Befejezés

Az ismertetett kutatás az örökségkutatás, a reprezentáció és az emlékezetkutatás, valamint a helyi branding megközelítéseit is felhasználva a határmenti nyelvi tájkép lehetséges vizsgálati módszerét mutatta be a Fertő-vidék osztrák oldalának világörökségi területét elemezve. Az elméleti megalapozó és a helyszíni kutatás rámutatott az egyes nyelvek használatát befolyásoló kulturális, gazdasági és társadalmi jellemzőkre, illetve az egyes nyelvek jelentőségére is. Kulturális rendezvények, kisebbségi képviselők és civil szervezetek munkája erősíti a terület ma is észlelhető soknemzetiségét. Ennek megfelelően megtalálhatóak történeti (például Ruszt evangélikus templomán egy 1896-os tábla állít emléket a helyi magyar közösség adományairól

magyarul) és kortárs (egynyelvű horvát hirdetés Osliiban) különböző egynyelvű feliratok. A többnyelvű feliratok nemcsak a helyi közösség által, őket célozva jelenik meg, ezzel is az aktív többnyelvűség gyakorlatát megjelenítve a köztereken, hanem a turisztikai célokat is példázza, mely a helyi gazdaság egyik legmeghatározóbb szektora.

Az összegyűjtött gazdag forrásanyag számos további elemzés tárgyát adhatja, melyben nemcsak a helyi szervezetek és lehetőségek hatásának mértékét lehet vizsgálni, de rövid időszakot átfogó mégis történeti megközelítéseket is lehet majd alkalmazni. Nagyon fontos, hogy nemcsak a tudományos szakemberek kritikus véleményezésére van szükség, hanem az esetlegesen befolyásoló erővel bíró gazdasági szereplők és jogi hátteret biztosító közigazgatási szakemberek értékelésére is. Mindez nemcsak a szöveges források megítélése, illetve felhasználhatósága tekintetében elengedhetetlen, hanem a vizuális elemek kapcsán is. A vizualitás egyrészt választ adhat a többnyelvűség kapcsán esetlegesen felmerülő kihívásokra, másrészt katalizálhatja a multikulturális identitásépítést, és az egymás mellett élő csoportok kölcsönös elfogadását. A kutatás folyamán további vizsgálat igényeként jelent meg félig strukturált interjúk elkészítése. Ideális lenne az egyes nyelvhasználókkal anyanyelvükön készíteni ezeket a beszélgetéseket a soknyelvűség szóbeli gyakorlatának elemzésére. Emellett az elektronikus térben megjelenő nyelvhasználatot gazdasági szempontból, annak gyakorlati használhatóságának lehetőségeként szükséges az eddig megvalósított elemzésbe beépíteni. Azokat ötvözve a kutatás eredményei felhasználhatók konkrét programtervek és hosszú távú együttműködések kialakításában.

Irodalomjegyzék

- Ágostházi, L. (1999). Fertőrákos mezőváros rehabilitációja. In: Benczédi, S. (ed.). *Műemlékvédelem elméleti és gyakorlati kérdései*. Sepsiszentgyörgy, Keöpeczi Sebestyén József Műemlékvédő Társaság, 215-222.
- Anderson, B. (1983). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and the Spread of Nationalism*, London, Verso.
- Anholt, S. (2010). Definitions of place branding—Working towards a resolution. *Place Branding Public Diplomacy*, 6., 1-10.
- Ashley, S. (2014). Re-telling, Re-cognition, Re-stitution: Sikh Heritagization in Canada. *Cultura - International Journal of Philosophy of Culture and Axiology*, 11/2., 39-54.
- Ashworth, G. J. (1991). *Heritage Planning: The Management of Urban Change*. Groningen, Coopers.
- Askercz, É. (1973). Barokk pestisemlékek a Sopron környéki falvakban. In: Dávid, L. (ed.). *Arrabona - Múzeumi Közlemények 15*. Győr, Győr-Sopron megyei Nyomdavállalat, 149-168.
- Bak, J. (1975). Néhány érdekes kép és festmény a fertődi kastélyról. *Műemlékvédelem*, 19/3., 184-187.

- Baumgartner, G. (1995). *6x Österreich. Geschichte und aktuelle Situation der Volksgruppen*. Klagenfurt, Drava Verlag.
- Békési, S. (2007). *Verklaert Und Verachtet: Wahrnehmungsgeschichte Einer Landschaft: Der Neusiedler See*. Wien, Peter Lang GmbH.
- Békési, S. (2009). Fenséges pocsolya: A Fertő. Egy táj kultúr- és szemlélettörténetéről. *Soproni Szemle*, 63/2., 188-208.
- Berg, P. O., Sevón, G. (2015). Food-branding places – A sensory perspective. *Place Branding and Public Diplomacy*, 10., 289-304.
- Bertha, J. (ed.) (2006). *Fertőd, Süttör-Eszterháza évszázadaiból: tanulmányok*. Győr, Hazánk Kiadó.
- Blichfeldt, B. S., Halkier, H. (2014). Mussels, tourism and community development: A case study of place branding through food festivals in rural North Jutland, Denmark. *European Planning Studies*, 22/8., 1587-1603.
- Boros G. (2001). *Emlék/mű*. Budapest, Enciklopédia Kiadó.
- Bottlik Zs. (2001). Statisztikai módszerek alkalmazási lehetőségei az etnikai földrajzi kutatásokban. *Collegium Hungaricum Füzetek XIV*.
- Burghardt, A. F. (1962). *Borderland. A Historical and Geographical Study of Burgenland, Austria*. Madison, University of Wisconsin Press.
- Calhoun, C. (1991). „Indirect relationships and imagined communities: large scale social integration and the transformation of everyday life.” In: Bourdieu, P., Coleman, J. S. (eds.). *Social Theory for a Changing Society*. Boulder, Westview Press. 106-108.
- Chandler, A. (1998). *Institutions of Isolation. Border Controls in the Soviet Union and Its Successor States, 1917-1993*. Montreal, McGill Queen University Press.
- Connerton, P. (1989). *How Societies Remember*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Dinka M., Schöll K., Kiss A., Ágoston-Szabó E., Berczik, Á. (2009). A Nyirkai-Hany és Keleti Mór-rétek (Fertő-Hanság Nemzeti Park) restaurációs folyamatának hidrobiológiai vizsgálata. In: Török, K., Kiss K. T., Kertész M. (eds.). *Válogatás az MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézet kutatási eredményeiből*. Vácrátót, ÖBKI, 129-136.
- Donner, M. I. M. (2016). *Understanding place brands as collective and territorial development processes*. Montpellier, Montpellier SupAgro.
- Éger, Gy. (1991). *A burgenlandi magyarság története*. Budapest, Anonymus Kiadó.
- Felföldy, T., Somogyi B., Márialigeti K., Vörös, L. (2011). A Fertő-tó mikrobaközösségeinek jellemzése tenyésztéstől független csoportspecifikus molekuláris biológiai módszerekkel. *Hidrológiai Közlemény*, 91/6., 42-46.
- Forster, K. (1999). Introduction. In: Warburg, A. (ed.). *The Renewal of Pagan Antiquity*. Los Angeles, Getty Research Institute. 1-75.
- Guerrero, L.K., Andersen, P.A. (2011). *Close Encounters: Communication in Relationships*. Thousand Oaks, SAGE.
- Gyimóthy, S. (2017). The reinvention of terroir in Danish food place promotion. *European Planning Studies*, 25/7., 1200-1216.
- György P. (2006). Az emlékezet szétesése – az olvashatatlan város. *2000*, 10. 5-10.
- Győri R., Jankó F. (2009). Nyugat-Dunántúl és Burgenland regionális fejlettségi különbségeinek alakulása 1910 és 2001 között. *Soproni Szemle*, 63/2., 226-249.

- Hall, S. (1997). *Representation: Cultural Representations and Signifying Practices*. London, The Open University.
- Halupa, L. (1985). A Hanság erdőgazdasági táj fontosabb termőhelytípusai és erdőgazdasági hasznosításuk. *Erdészeti Kutatások*, 76-77., 235-247.
- Hankinson, G. (2015). Rethinking the place branding construct. In: Kavaratzis, M., Warnaby, G., Ashworth, G.J. (eds.). *Rethinking Place Branding*. Cham, Springer International Publishing. 13-31.
- Hardi, T. (1999). A határ és az ember – az osztrák-magyar határ mentén élők képe a határról és a “másik oldalról.” In: Nárai, M., Rechnitzer, J. (eds.). *Elválaszt és összeköt – a határ*. Pécs-Győr, MTA RKK, 159-189.
- Harlov-Csortán M. (2020). Kulturális közösségi identitásteremtés Zsámbékon. *Kultúra És Közösség*, 11. 35-55.
- Harlov-Csortán M. (2022). What is the Roman heritage in Hungary? The case of the Mithraeum next to the Iron Curtain. In: Korányi J., Hanscam E. (eds.). *Digging Politics: The Ancient Past and Contested Present in East-Central Europe*. Berlin, De Gruyter, 157-178.
- Helmi, J., Bridson, K., Casidy, R. (2020). A typology of organisational stakeholder engagement with place brand identity. *Journal of Strategic Marketing*, 28/7., 620–638.
- Holzer, W., Münz, R. (1994). Többnyelvűség Burgenlandban. In: Kovacsics J. (ed.). *Magyarország nemzetiségeinek és a szomszédos államok magyarságának statisztikája (1910-1990)*. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal. 184-188.
- Jankó F. (2021). *Burgenland földrajzi felfedezése. Tudomány, geopolitika és identitás a két világháború között*. Budapest, Bölcsészettudományi Kutatócsoport.
- Kalocsai, P. (2019). Az első világháború utáni vasúti változások az osztrák–magyar határ mentén. *Közlekedéstudományi Szemle*, 69/6., 13-26.
- Kárpáti, L. (1982). A Fertő-táj madárvilágának ökológiai vizsgálata. In: Gencsi, L. (ed.). *Erdészeti és Faipari tudományos közlemények I*. Sopron, Erdészeti És Faipari Egyetem. 111-203.
- Kavaratzis, M. (2005). Place branding: A review of trends and conceptual models. *Marketing Review*, 5/4.. 329-342.
- Konkoly-Gyuró É. (2002). A transboundary landscape between Austria and Hungary around the Lake Fertő/Neusiedler. *Futuropana, For a new vision of landscape and territory*, 2., 22-23.
- Laihonen, P. (2012). Nyelvi tájkép egy csallóközi és egy mátyusföldi faluban. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 3., 27-50.
- Landry, R., Bourhis, R. (1997). Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. *Journal of Language and Psychology*, March, 23-49.
- Ledinek Lozej, Š. (2021). Labelling, certification and branding of cheeses in the southeastern Alps (Italy, Slovenia): Montasio, Bovec, Tolminc and Mohant cheese. *Acta geographica Slovenica*, 61/1., 153-168.
- Lowenthal, D. (1985). *The Past is a Foreign Country*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Lucarelli, A. (2018). Place branding as urban policy: The (im)political place branding. *Cities*, 80, 12-21.
- Mann, C., Plieninger, T. (2017). The potential of landscape labelling approaches for integrated landscape management in Europe. *Landscape Research*, 42/8. 809-818.

- Márkus I., Dinka M., Király G. (1999). *A Fertő tavi nádasok felmérése és minősítése. Kutatási Jelentés*. Sopron, ÉDU_VIZIG.
- Martinez, O. J. (1994). The Dynamics of Border Interaction New approaches to border analysis. In: Schofield, C. H. (ed.). *Global Boundaries. World Boundaries Volume 1*. New York, Routledge. 1-15.
- Milobedzki, A. (1993). Central-Eastern Europe: Its cultural landscape and architectural coverage. In: Bogdani-Czepita, M. (ed.). *Heritage Landscape. Integrated Urban and Landscape preservation and restoration*. Krakow, International Cultural Centre, 29-45.
- Mindler-Steiner, U. (2011). *Grenz-Setzungen im Zusammenleben. Verortungen jüdischer Geschichte in der ungarischen/österreichischen Provinz am Beispiel Oberwart/Felsőőr*. Innsbruck-Wien-Bozen, Studienverlag.
- Nora, P. (2002). Reasons for the Current Upsurge in Memory. *Transit*, 22.
<https://www.eurozine.com/reasons-for-the-current-upsurge-in-memory/?pdf> (2022.12.01.).
- Perschy, J. M., Hess, M. (Red.). (2011). *Insich(t) & Ansich(t): Das Burgenland von 1921-2011*. Eisenstadt, Burgenlandisches Landesarchiv.
- Pótó, J. (1989). *Emlékművek, politika, közgondolkodás*. Budapest: MTA Történelemtudományi Intézete.
- Rinaldi, C. (2017). Food and gastronomy for sustainable place development: A multidisciplinary analysis of different theoretical approaches. *Sustainability*, 9/10., 17-48.
- Skowronek, E., Brzezińska-Wójcik, T., Stasiak, A., Tucki, A. (2020). The role of regional products in preserving traditional farming landscapes in the context of development of peripheral regions – Lubelskie Province, Eastern Poland. *Auc Geographica*, 55/1., 49-65.
- Sonkoly, G. (2016). *Bolyhos tájaink*. Budapest, ELTE.
- Szentmihályi, I. (1974). Történeti események tükröződése a Fertő vidéki néphagyományokban. In: Dávid, L. (ed.). *Arrabona - Múzeumi Közlemények 16*. Győr, Győr-Sopron megyei Nyomdavidálla. 213-231.
- Szoták Sz. (2019). Az örvidéki magyar nyelv változatai. In: Bódi Z., Ferenczi G., Pál H. (eds.). *A magyar nyelvjárások a XXI. században – nyelvstratégiai megközelítésben*. Budapest, Magyarországtudató Intézet. 447-468.
- Taecharungroj, V. (2019). User-generated place brand identity: Harnessing the power of content on social media platforms. *Journal of Place Management and Development*, 12., 39-70.
- Topole, M., Pipan, P., Gašperič, P., Geršič, M., Kumer, P. (2021). Culinary events in the Slovenian countryside: Visitors' motives, satisfaction, and views on sustainability. *Acta geographica Slovenica*, 61/1., 107-125.
- Tóth, I. (1971). A fertőrákosi Mithraeum II. *Soproni Szemle*, 25/4., 322-334.
- Törő L. D. (2022). Történészek népi múltkonstrukciói az 1945 előtti Burgenland-vitákban. *Századok*, 156/1., 195-208.
- Tyran, K. K. (2015). *Identitäre Verortungen entlang der Grenze: Verhandlungen von Sprache und Zugehörigkeit bei den Burgenländischen Kroaten*. München, Kubon & Sagner.
- Vajda, A. (2016). Hagyomány, örökség, érték. A hagyomány használatának változó kontextusai. In: Jakab Albert, Zs. Vajda, A. (eds.). *Érték és közösség. A hagyomány és az örökség szerepe a változó lokális regiszterekben*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság, 21-58.

Walsh, K. (1992). *The Representation of the Past. Museums and heritage in the post-modern world*. London, Routledge.

Wehner T. (1988). A köztéri szobrászat politikai és ideológiai aspektusai. *Új Forrás*, 6, 44-50.